

ורד נסים מציעה מפרט של רווקות נשית בפריפריה

ב"המצב האישי: רווקה", המוצגת בעפולה, ורד נסים מעמידה קוטב נגדי למפגני הזהויות המגדריות של המרכז התרבותי. ומכאן (גם) התוקף והעניין של תערוכתה

שאל סתר 28.06.2018 12:00

לפני כעשרים שנה פירסמה תיאורטיקנית האמנות הנודעת רוזלינד קראוס ספר מאמרים שעסק בתשע אמניות מרכזיות במאה העשרים – בהן קלוד קאהון, לואיז בורז'ואה, אווה הסה וסינדי שרמן. שם הספר – Bachelors, רווקים – מפנה לאחת מעבודות האמנות המכריעות של המאה, "הזכוכית הגדולה" של דושאן, ובשמה המלא, "הכלה מופשטת על ידי רווקה, אפילו". בעקבות סדרת עבודות של שרי לזין משנת 1989, "ללא כותרת (רווקים)" – שבהן גילגלה לזין את עדת הרווקים הניצבת מתחת לכלה המרחפת בלוחות הזכוכית השטוחים של דושאן לשורה של חפצי רדי-מייד שנחים בתיבות זכוכית מרווחות – מראה קראוס כיצד אמנות המאה העשרים כולה מתמודדת עם האתגרים שהציבה יצירתו של דושאן. אבל בחירתה בתשע אמניות, ולא אמנים, מציעה כי הרווקים נהפכים כאן לרווקות – נשים יוצרות, שכבר אינן כלות הנבנות על תשוקת מחזריהן, אלא אמניות בשדה תרבותי שבו אין להן לא אבות מכתירים ולא בעלים חוקיים, ושמקובצות בספר זה יחד, על אף ההבדלים הסגנוניים ביניהן, כמי שחולקות זו עם זו "מצב אישי" שנהיה למצע יצירתי.

בגלריה העירונית לאמנות בעפולה עורכת כעת ורד נסים מהלך מקביל, גם אם בלשון חברתית ואמנותית שונה לחלוטין. בתערוכתה "המצב האישי: רווקה" היא קיבצה שש נשים רווקות בנות יותר משלושים שגרות בקרבת מקום, בעיר עפולה או בקיבוץ יזרעאל. במשך שנתיים היא קיימה איתן פגישות שבועיות – שוחחה איתן, ריאיינה, הקליטה וצילמה אותן – ויחד עם כל אחת מהן יצרה עבודה שכעת מוצגת בתערוכה, ברוב המקרים מיצבי וידיאו שבהם מופיעות הנשים ומוסרות את גרסאותיהן השונות להוויות הרווקות הנשיות: אסתי מיטלברג, ליצנית רפואית במקצועה, מעמידה את "פלורה שואו", שבו היא שרה, רוקדת ומספרת את סיפורה. שרונה תירם לועסת סוכריות גומי בצורת לב ויורקת אותן לעבר המצלמה והצופים. נטע כהן צועדת בבר חשוך ככלה שחורה אל עבר חופת יחידות, מספרת על גבר שאיתו יצאה והוא גנב את כספה ונעלם. מור ליפשיץ קוברת את אהובה בחוף הים. נטע קופלזדה שוכבת על ספת ביתה, כוס יין בידה וערימת בגדים אימתנית למרגלותיה, מצננה את גופה במניפה ומחפשת (ופוסלת) גברים באפליקציית ההיכרויות טינדר. וגילי ברק רושמת על מראות אחדות את תמלילי השיחות הארוטיות שקיימה עם גברים. לידן מופיעים גם הוריה של נסים, שהיו כבר לדמויות איקוניות באמנות הישראלית – האם מסבירה במונולוג ארוך מדוע עדיף היום לנשים לחיות ללא גבר ולהביא לבדן ילד לעולם – ובין לבין נפרש על קיר שלם טפט עם נוף פסטורלי, על קיר אחר תלויות עשרות רבות של עיניים וחמסות, ובמרכז החלל ניצב אוסף של מזכרות מחתונות. נסים מציעה מפרט של רווקות פריפריאלית, רחוקה מן העיר הגדולה ומעוטת יכולת, שיש בה לעתים כאב וכעס ובוודאי ציפיה, אבל לא ייאוש. היא רחוקה מעמדת הקורבן המושלכת על הרווקות בחברה טרופת חתונות וילודה ומתקיימים בה פכים של שמחה ויופי. כאשר קופלזדה, למשל, מנפנת במניפתה ומנפנת גברים בטינדר היא מציגה את מספיקותה העצמית, את היותה ברשות עצמה, את אי היעדרותה לגבר בסצינה שערוכה על עונג אוטו-ארוטי שכלל איננו נזקק לזולת. כאלה הם גם הפה היורק של תירם וגופה של ליפשיץ החג סביב אהובה השקוע בחול. אלה נשים חזקות והן אינן רק

מושאי עבודתה של נסים. הנשים שבתערוכה אינן נושאות עדות על מצבן החברתי בפני מי שתיקח את חומריהן הגולמיים ותתמיר אותם לכדי אמנות.

השפה האמנותית של נסים בכללותה מסרבת להתמרה שכזאת: היא כשלעצמה גולמית, עשויה מחומרים זולים, חפצים מן המוכן בייצור המוני, קיטש מסוגן שעובר מקירות הבית לחלל הגלריה. במידה מסוימת מדובר פה בעבודות שיצרה נסים במשותף עם כל אחת מהנשים – והן נעות על הציר שבין לשון עבודותיה הקודמות של נסים (ליפשיץ החגה בחול היא מעין שילוב בין אמה המקרצפת של נסים והוריה הנושאים אותה בדיונת החול, בשתי עבודות הווידיאו המוכרות שלה) לבין לשונה הפרטית של כל אחת מהנשים. נסים חונכת אותן כרווקות יוצרות – כמי שיוצרות בעצמן את מצג הרווקות שלהן, מעבדות אותו לפי הבנתן, מגבשות אותו בתהליך עבודה המתפרש על פני שנתיים שבסופן כל אחת מהן עורכת פרפורמנס, חברתי כשם שאמנותי, של רווקות.

חלל הגלריה העירונית הגדול והמרווח נפתח אל שורה של מופעי רווקות בו־זמניים. ממנו עולה כי הרווקות איננה עניין אישי שדורש תיקון פרטני, כי אם מצב חברתי שתובע בחינה והתבוננות. התערוכה מציגה קהילה של רווקות. אבל בשונה מקהילות מגדריות אחרות, שמתגבשות סביב זהות מגדר כלשהי כנקודת הקצה שאליה יש לשאוף ואותה צריך לאשר ולחגוג, הרווקות היא זהות זמנית שמובנת כנקודת אפס: כולן נשאו אותה בשלב מסוים, חלק נחלצו ממנה ואחרות נותרו בה. רבות מבקשות לצאת ממנה – גם כמה מהנשים בתערוכה – ועם זאת אין היא דבר להתבייש בו או להסתיר אותו. להיפך, דווקא ארעיותה מעניקה לה תוקף ועניין. היא אמנם איננה נחגגת כאן כבמפגני ההעצמה והשחרור הרווחים במרכז התרבותי והכלכלי, עד החתונה כמובן. אבל רווקות פריפריאלית זו מעמידה קוטב נגדי להשתברות הזהות המגדרית שמתפקדת כיום כאוונגארד החדש – הפאנסקסואלים, הא־סקסואלים, הגרייסקסואלים ועוד תצורות זהות חדשות רבות, שערוכות על קוד מובחן של לבוש והתנהגות, ודורשות התפקדות נלהבת ואמונה בצדקת הדרך. הרווקות שעולה מן התערוכה מתרחקת מאלה – היא כללית יותר ולכן גם חלשה יותר, מגויסת פחות, מרובה ופתוחה, נוחה להיעזב, מרתקת לשהות. אין לה מצעדי גאווה. מכיוון שהיא מסתלקת במודע מן האמנות כמרחב אסתטי מובחן, ערכה של התערוכה נעוץ בהרחבת מובן חברתי זה והפצתו הלאה.

לצד תערוכת הרווקות מוצגת בגלריה העירונית תערוכת ציורים של ישראל חמד, אמן מחדרה, שמשיתה מבט ארוטי משתאה על גברים ישראלים. יש בכך קריאת כיוון באשר לנושאי התצוגה האפשריים בחלל מרוחק מהמרכז: לא רק "מיניות לא־נורמטיבית" על השתברויותיה השונות, המוצגת תדיר במרכז, אלא מופעים מגדריים שאינם נענים לצווי העדכון וההפרטה, לא הגמוניים ועם זאת מכוונים למסירה רחבה. זו התקווה שהגלריה הפריפריאלית מעוררת: לא פרטיקולריזם, דווקא אוניברסליזציה. את הגלריה בעפולה אוצר עוז זלוף, חבר ב"תנועת תרבות" – קבוצת אמנים שחיה זה שנים רבות בעיר, פועלת ויוצרת בה, מעמידה בה מוסדות תרבות, מלמדת וחוקרת. כדאי לעקוב אחריה.

ורד נסים, המצב האישי: רווקה. בהשתתפות: גילי ברק, נטע כהן, מור ליפשיץ, אסתי מיטלברג, נטע קופלזדה, שרונה תירם. אוצר: ניר הרמט. הגלריה העירונית לאמנות עפולה. רחוב חטיבה תשע 15, עפולה. א', ה' 17:00-20:00, ו' 10:00-13:00. עד 3.8